

מערך פעילות בנושא צרכנות נבונה
במסגרת לימודי המקצוע
"מולדת, חברה ואזרחות"
לכיתות ד

היגוי, פיתוח, עריכה והפקה:

משרד החינוך:

פנינה גזית - מפמ"רית גיאוגרפיה ומולדת חברה ואזרחות
אלה פאוסט - מדריכה ארצית לגיאוגרפיה ומולדת חברה ואזרחות

המועצה הישראלית לצרכנות:

שלמה זיס - מנהל מחלקת חינוך ומידע
חן שנבל - מפתחת תוכניות חינוכיות
עדי ווזנר - מפתחת תוכן מחלקת הסברה

ייעוץ משפטי: עו"ד ניסים מזרחי

עריכה לשונית: חיה יצחקי

עיצוב: טריגון עיצובים

הפקה: המועצה הישראלית לצרכנות, רחוב מנחם בגין 55, ת.ד. 20413, תל-אביב

לפניות: education@consumers.org.il

© תשע"ג, 2012. כל הזכויות שמורות למשרד החינוך והמועצה הישראלית לצרכנות.

מבוא

חינוך לצרכנות נבונה במקצוע "מולדת, חברה ואזרחות"

החינוך לצרכנות נבונה הוא ערוץ ייחודי להכשרת בני הדור הצעיר להשתלבות בחיים המודרניים בחברה דמוקרטית כאזרחים וכצרכנים אשר חופש הבחירה בידם. אחד היעדים החשובים של המועצה הישראלית לצרכנות הוא להקנות ולטפח בקרב הדור הצעיר התנהגות צרכנית נבונה.

העיסוק בסוגיות מעולם הצרכנות נוגע לכל אחד מהתלמידים, וכיוון שעולם זה הוא חלק מחיי היום יום של כל תלמיד הרי הוא משמעותי ורלוונטי. הקשר הולם לשילוב ולעיסוק בסוגיות מעולם הצרכנות הוא תכנית הלימודים ב"מולדת, חברה ואזרחות". תכנית זו שמה דגש בין השאר על המטרות האלה: מעורבות חברתית-אזרחית, קשרי גומלין בין הפרט לסביבות שבהן הוא חי, התמצאות ותפקוד בסביבה, מיומנויות וכישורים לקריאת נתונים, מיומנויות מחשב, שימוש במקורות מידע ועוד.

יחידות הלימוד פותחו בשיתוף פעולה בין המועצה לצרכנות לבין הפיקוח על הוראת "מולדת, חברה ואזרחות" במזכירות הפדגוגית במשרד החינוך. המטרה היא להעמיק ולהרחיב את החינוך לצרכנות נבונה ולעודד את התלמידים להכיר את זכויותיהם הצרכניות ולהגן עליהן.

יחידות הלימוד משלבות שלושה ערוצים: ערוץ ידע, ערוץ מודעות והפעלת שיקולי דעת וערוץ חווייתי, ושלושתם יחד יוצרים תהליך לימודי שלם. תהליך זה מקנה לתלמידים כלים בסיסיים להתמודדות עם סוגיות צרכניות רלוונטיות בחיי היום יום תוך כדי משחק והתנסות.

בפעילות יכירו התלמידים מושגי יסוד מעולם הצרכנות וזכויות צרכניות מרכזיות ויתמודדו עם הפעלת שיקולי דעת כצרכנים צעירים. בנוסף, התלמידים יתנסו בפעילות של מעורבות אזרחית הקשורה לעולם הצרכנות בסביבתם הקרובה.

מבנה הפעילות

מערך הלימוד מיועד לשלושה חלקים:

חלק ראשון: פעילות פתיחה

חלק שני: משחק לוח

חלק שלישי: פעילות סיכום

במהלך הפעילות הידע, ההבנה והיישום נבנים בהדרגה. הלימוד משלב משחק תחרותי המופעל באמצעות מצגת, ובה קישור לסרטונים, טיפים צרכניים ומשימות לכיתה ולבית.

מומלץ להעביר את הפעילות בשני שיעורים כפולים (שעה וחצי כל אחד).

מטרות ונושאים מרכזיים:

מטרות בתחום צרכנות נבונה

- היכרות עם מושגים בסיסיים מעולם הצרכנות, כגון: עוסק, בית עסק, המועצה הישראלית לצרכנות, זכויות הצרכן, כדוגמה לארגונים ומסגרות הנותנים מענה לצרכי הצרכן.

- בחינה של סוגיות צרכניות הכוללות הפעלת שיקולי דעת כגון שיקולי קנייה, השוואת מחירים, סקר שוק, מודעות צרכנית, מודעות ועמידה על זכויות, במטרה לעודד וליישם צרכנות נבונה.
- בחינה של השלכות סביבתיות של הרגלי הצריכה שלנו.

- חשיפה לתופעות צרכניות וסוגיות שונות בעסקה צרכנית: שירות לאחר שימוש, ביטול עסקה, עסקת מכר מרחוק, החזרת מוצר.
- הקניית כלים לניהול קשרי גומלין בין צרכן לעוסק - ידע על זכויות צרכניות, שיקולים של זמן ומרחק בעסקה צרכנית, מה אפשר לעשות במקרה של עוולה צרכנית.

- חינוך לצרכנות נבונה ואחראית, מחושבת, מתוכננת, מתחשבת במרחב ובסביבה ומפעילה שיקולי דעת ובדיקת צרכים ושירותים לפני הרכישה.

- פיתוח מיומנויות להשוואת מחירים ובדיקת כדאיות במבצעים והנחות.
- פיתוח יכולות תקשוב וחיפוש במקורות מידע המצויים באינטרנט כגון אתר המועצה הישראלית לצרכנות.

מטרות בתחום תכנית הלימודים "ב"מולדת, חברה ואזרחות"

המסגרות הארגוניות של החברה:
התלמידים יבינו שהחברה יצרה ארגונים שמטרתם לספק את צורכי הפרטים, את צורכי הקבוצות החברתיות השונות ואת צורכי החברה בכללותה.

מעורבות חברתית-אזרחית:
התלמידים יהיו ערים להיבטים שונים של החברה והסביבה שבה הם חיים, יעריכו אותם, יבקרו אותם וירצו לתרום לשיפורם, תוך תחושת שייכות ומעורבות.

קשרי גומלין בין הפרט לבין הסביבות שבהן הוא חי:
התלמידים ירכשו ידע על תופעות בסביבה האנושית, יכירו תופעות בסביבתם הקרובה ויבחנו את המרכיבים השונים של כל תופעה, הקשרים ביניהם והשפעה על הסביבה.

התמצאות ותפקוד בסביבה:
התלמידים יהיו מודעים ליכולתם לפעול באופן עצמאי תוך נטילת אחריות על מעשיהם והתנהגותם.

מיומנויות וכישורים:
קריאת תרשימים, קריאת נתונים כמותיים בטבלאות ובדיאגרמות, מיומנויות תקשוב, שימוש במגוון של מקורות מידע.

פעילות פתיחה

המורה תפתח בשאלה:

מה פירוש המושג "צרכנות" לדעתכם?

יש לסכם את תשובות התלמידים ולומר שצרכנות (נושא השיעור) היא כל הפעולות שאנחנו עושים בעת קנייה ושימוש במוצרים שונים.

לאחר מכן יש לעבור לפעילות:

המורה תקרא את הקטע המצורף ותבקש מהתלמידים לרשום במחברת את כל הפעולות הקשורות לדעתם לצרכנות (מומלץ לקרוא את הקטע פעמיים: קריאה מהירה וקריאה אטית).

להלן קטע הקריאה (הפעולות הצרכניות מודגשות):

קמתי בבוקר עם צלצולו הטורדני של השעון המעורר שלי! כיביתי את השעון, **הדלקתי את האור בחדר** וזינקתי מהמיטה מיד **לצחצח שיניים, לשטוף פנים** ולסרק את השיער. רציתי להיראות טוב היום, כי ידעתי שהיום זה יום חשוב במיוחד! היום יש מיונים בבית הספר שלנו לנבחרת הכדורגל ואני חייב להתקבל. עשיתי קצת מתיחות, כמה שכיבות שמיכה, כמה כפיפות בטן, ורצתי למטבח לאכול ארוחת בוקר של ספורטאים. מה היא ארוחת בוקר של ספורטאים אתם שואלים? אספר לכם: קודם כול שותים כוס **מיץ תפוזים סחוט טרי**, אחר כך אוכלים **דגני בוקר עם חלב**. בפרסומת שראיתי בטלוויזיה לפני כמה ימים אמרו **שמנה אחת של דגני בוקר ביום נותנת לך את כל הויטמינים והכוחות שאתה צריך. ואני הרי ממש צריך**, כי אני רוצה להתקבל לנבחרת הכדורגל! אז שתיתי ואכלתי ממש מהר, ממש כמו **סופרמן בסרט שראיתי** בחופש הגדול. מהמטבח (תוך כדי אימון עם הכדורגל שאבא שלי קנה לי ליומולדת), חזרתי לחדר ללבוש את בגדי המזל שלי בספורט והכי חשוב - **נעלי הכדורגל שסבתא שלי הביאה לי במיוחד מחו"ל**. מיותר לציין שכל כך התרגשתי שהרגשתי שאני חייב, כדי להירגע, להספיק **לשחק איזה משחק במחשב**, כדי לנקות את הראש לפני שאני יוצא מהבית. אחרי ששברתי שיא קצר, גיליתי שיש מבצע למשתתפים במשחק, ובו אפשר **לזכות בטלפון סלולרי מתנה**, אבל לא היה לי זמן לזה. יצאתי מהבית בסערה ורצתי **לאוטובוס**. הבעיה הייתה שמרוב מהירות שכחתי את **הכרטיסייה של האוטובוס והייתי צריך לשלם מחיר נסיעה מלא**. לא נורא... העיקר שיהיה לי יום מוצלח!

בסיום הקריאה המורה עורכת רשימה על הלוח של כל הפעולות הצרכניות שהופיעו בקטע ודנה עם התלמידים על משמעותן:

- **הצקתי את האור** - צריכת חשמל
- **לצהצה שיניים** - מברשת ומשחת שיניים הינם מוצרי צריכה
- **לשלוף פנים** - צריכת מים
- **חיד תפוחים, דגני בוקר, חלב** - מוצרי צריכה
- **"אנה אחת של דגני בוקר היום נתנת לך את כל הוטחינים והכוחות שאתה צריק"** - ציטוט מפרסומת שמטרתה להגביר את הצריכה
- **הסרט סופרמן** - קונים כרטיס לסרט, ולכן גם הוא מוצר צרכני
- **כדורגל, מתנות שקנו לי ליזמולדת** - מוצרי צריכה
- **נזיל הספארט מחוץ** - מוצרי צריכה
- **מבצע, סולרי מתנה** - מבצעים ופרסומות המעודדים צרכנות
- **אטאבוס, כרטיסייה** - נסיעה בתחבורה ציבורית היא פעולה צרכנית
- **לשם מחיר** - צרכנות עולה כסף ולכל דבר יש מחיר.

ייערך דיון מסכם שמטרתו היא הגברת המודעות של התלמידים כי חלק ניכר מהפעולות היום-יומיות הפשוטות שלנו הן צרכניות. כולנו צרכנים פעילים, וכולנו צורכים הרבה - חשמל, מזון, ביגוד, מותגים, תחבורה, מים, טלוויזיה, אינטרנט, טלפונים ניידים, בידור - כל אלו קשורים במישרין או בעקיפין לצרכנות.

בזמן הדיון מומלץ להקרין את הקטע על הלוח.

הוראות והסבר למשחק "שחק אותה צרכן"

ההנחיות מנוסחות בלשון נקבה אך מכוונות למורים ולמורות כאחד.

המורה תציג את מטרת השיעור ואת משחק הלוח והוראותיו:

יש לחלק את התלמידים ל- 4 קבוצות.

מומלץ להקדיש שני שיעורים רצופים (שעה וחצי כל אחד) למשחק הלוח. המשחק כולל מצגת ובה קישורים לסרטונים באינטרנט. לחיצה על שם הסרטון תפתח את הקישור. (במקרה שאין חיבור לאינטרנט בבית הספר מומלץ להוריד את הסרטונים לדיסק און קי).

הסבר והנחיות כלליות:

- מטרת המשחק היא לענות נכונה על שאלות ולבצע משימות שונות בנושא צרכנות נבונה.
- שקופית מספר 1 במצגת משמשת כלוח ראשי של המשחק.
- לכל קבוצה יש עיגולים בצבע אחר במסגרת של לוח המשחק.
- המטרה לצבור כמה שיותר נקודות (עיגולים) על-ידי פתרון וביצוע שאלות ומשימות בנושאים צרכניים שונים.
- המורה בוחרת נושא מלוח המשחק. בלחיצה על הנושא תיפתח שקופית עם טיפ המוביל לשאלה או למשימה בנושא הנבחר.
- כל הקבוצות פותרות במקביל את כל השאלות והמשימות, אך זכות הראשונים למענה על השאלה ניתנת לקבוצה שזהו תורה.
- אם הקבוצה ענתה תשובה נכונה או ביצעה את המשימה בצורה מספקת, היא מקבלת שני עיגולים על הלוח. המורה מסמנת את העיגולים בלחיצה עליהם. אם הקבוצה ענתה תשובה שגויה או חלקית, אפשר לשמוע תשובות מקבוצות אחרות. המורה תיתן בונס של עיגול אחד לקבוצות שישתתפו (אם יענו בצורה מספקת, לשיקול דעת המורה).
- ככלל, המורה נותנת את הניקוד (העיגולים) על ביצוע המשימות, על ההשתתפות ועל ההתנהגות של הקבוצות לפי שיקול דעתה.
- שימו לב! כל שאלה או משימה צריכות להימשך זמן מוגדר (כ-10 דקות). המורה אחראית לעמידה בזמנים.
- יש להנחות את התלמידים לרשום את התשובות לשאלות ולמשימות במחברת המקצוע.
- בין השיעורים (בין השיעור הראשון לשני או בין השיעור השני לשלישי) הקבוצות תקבלנה משימת בית וגם עליה יינתנו נקודות (עיגולים).
- המורה צריכה לשמור רישום של מספר העיגולים שצברה כל קבוצה, וכך בשיעור הבא תוכל להמשיך מאותו מקום.
- מנצחת הקבוצה שצברה את הכמות הרבה ביותר של עיגולים.
- שימו לב, משבצת בלוח המשחק שנבחרה במהלך המשחק תסומן אוטומטית בעיגול לבן קטן בפניה השמאלית התחתונה, כסימן לכך שלא ניתן לבחור בה שוב.

- לסיכום המשחק ימלא כל תלמיד שאלון אישי ויגיש אותו למורה. (ראה נספח).
- בהמשך מוצע סדר הנושאים הצרכניים המומלץ למהלך המשחק, על-מנת לשמור על תהליך לימודי מובנה, עקבי ומגוון, והצעה לחלוקת זמנים.
- מומלץ להדפיס את כרטיסי השאלות ואת הטיפים ולחלקם לכל תלמיד במהלך ביצוע המשימות (יש לחלק את הכרטיסיות הרלוונטיות רק לאחר ההצגה של הדברים על גבי לוח המשחק הכיתתי).
- מומלץ להקדיש פעמיים את הסרטונים. הסרטונים קצרים, וקשה לענות על השאלות לאחר צפייה אחת בלבד.

שחק אותה צרכן

האותיות הקטנות הא	שירות לאחר מכירה	עסקת מכר מרחוק	רכישה נבונה
השוואת מחירים מבצע sale	20% השוואת מחירים הנחה	תרבות הצריכה	מבצעים והנחות
סקר שוק	צריכה והסביבה	החזרת מוצר	תכנון הוצאות

שאלות וטיפים לפי נושאים

כיצד לבצע רכישה נבונה

טיפ

לפני הרכישה: לערוך סקר שוק ולהשוות מחירים, לבדוק אם יש שלט בחנות לגבי החזרת המוצר ולקרוא מה הוא אומר, לא למהר לקנות מוצר גם אם ממש רוצים אותו ולחשוב טוב אם באמת צריכים את המוצר, לבדוק אם החנויות נמצאות בסביבתי הקרובה או הרחוקה.

אחרי הרכישה: אם מעוניינים לבטל את העסקה, כלומר להחזיר את המוצר שנרכש ולקבל חזרה את הכסף ששולם עבורו, יש לבדוק מהן התקנות הייחודיות לביטול עסקה למוצר שנרכש (אפשר לעשות זאת באתר המועצה הישראלית לצרכנות).

שימו לב, יש 3 תנאים בסיסיים להחזרת מוצרים:

1. המוצר הוחזר לבית העסק שבו הוא נרכש.
 2. מחיר המוצר הוא 50 שקלים ומעלה.
 3. המוצר לא נפגם ולא נעשה בו שימוש על ידי הצרכן.
- לבדיקת התקנות בנוגע למוצר מסוים ניתן להיעזר באתר המועצה הישראלית לצרכנות בכתובת: www.consumers.org.il

שאלה:

בעת ביקור בקניון הקרוב לביתי, ראיתי בחלון הראווה נעליים שמאוד מצאו חן בעיניי במחיר של 150 ש"ח. מיד נכנסתי לחנות, מדדתי וקניתי. לאחר מכן המשכתי להסתובב להנאתי בקניון, ולהפתעתי הרבה ראיתי את אותן נעליים בדיוק מוצעות בחנות אחרת ב-50 ש"ח פחות.

- כיצד היה אפשר למנוע את המצב המתואר?
- על פי התנאים לביטול עסקה, מה אפשר לעשות לאחר הרכישה?

דגשים למורה:

- חשוב להדגיש לתלמידים כי השוואת מחירים ובדיקה לפני הרכישה, תוך כדי הפעלת שיקול דעת, הייתה עשויה למנוע מצב זה ולחסוך גם כסף וגם עוגמת נפש. לנו, הצרכנים, יש אחריות כלפי עצמנו לערוך השוואת מחירים ובדיקה טרם הרכישה של המוצר (מבחינת איכותו, מחירו, הצורך שהוא מספק לנו, תעודת אחריות, שירות לאחר מכירה וכיוצא בזה) - אף אחד לא יעשה זאת עבורנו.
- יש להפנות את תשומת לב הילדים לשלושת התנאים הבסיסיים לביטול עסקה ולהדגיש להם כי לכל קבוצת מוצרים (למשל מוצרי חשמל ואלקטרוניקה, ביגוד והנעלה, ריהוט) יש תנאים ייחודיים, ואפשר לבדוק מה הם במדריך לביטול עסקה באתר המועצה הישראלית לצרכנות.

עסקת מכר מרחוק

עסקת מכר מרחוק היא רכישה דרך האינטרנט או הטלפון, שבמהלכה אין מגע ישיר / קשר עין בין המוכר לקונה (מרחב וירטואלי), והקונה לא יכול לראות ולבדוק את המוצר המוצע. הקונה מסתמך רק על המידע שפורסם באתר או בקטלוג, ועלול להתברר כי יש פער בין תיאור המוצר לבין מה שנרכש בפועל. לכן, בעת ביצוע עסקה שכזו חשוב ביותר לוודא שקיבלתם (בדואר או באי-מייל) מסמך המכיל את תנאי ביצוע העסקה ואת פרטי המוצר שרכשתם.

טיפ

שאלה:

אילו מהמוצרים אפשר לדעתכם לקנות בעסקת מכר מרחוק? נמקו תשובתכם. המוצרים: מחשב, גלידה, בגדים, אופניים, חופשה בחו"ל, מכשיר סלולארי, ספה, כרטיסים לסרט.

דגשים למורה:

- יש לכוון את התלמידים לתשובה שכיום אפשר לקנות את מרבית המוצרים והשירותים במכר מרחוק. מה שחשוב לבדוק זה את כדאיות הרכישה - יתרונות מול חסרונות של המוצר המסוים שמבקשים לקנות.

יש לעבור עם התלמידים בקצרה על המוצרים ולבקש מהם דוגמאות ליתרון ולחסרון של מכר מרחוק בכל אחד מהם, למשל:

גלידה - אפשר לעשות משלוח מהרשתות הגדולות של מוצרי מזון וכך לחסוך את זמן הקנייה בסופר (במקרה זה יש צורך לבדוק את המרחק), אולם אם נרצה גביע גלידה בודד בזמן שאנו מטיילים ברחוב או לטעום את הגלידה ולראות את הסוגים השונים (לרוב המבחר מפורט רק מילולית בקטלוגים של מכר מרחוק) נצטרך להגיע פיזית לחנות גלידה או לסופרמרקט.

בגדים - אפשר לראות באינטרנט תמונות של בגדים ולהזמין לפי מידה וצבע, אך אי אפשר למדוד את הבגד ולהרגיש אם הוא נוח, אם הבד נעים וכו'.

שירות לאחר מכירה

טיפ

בתי עסק מחויבים לתת שירות ומענה לאחר מכירת המוצר שהם מציעים. ככלל, קיימות תקנות, הקובעות ומגדירות כי לכל מוצר שעולה יותר מ-150 ש"ח צריכה להיות תעודת אחריות לשנה אחת לפחות. התקנות חלות על מוצרי חשמל, אלקטרוניקה וגז חדשים. האחריות היא לשנה והיא ניתנת כחלק מהשירות של בית העסק לאחר המכירה (למקרה של פגם או תקלה במוצר).

למה צריך לשים לב?

לפני הרכישה: יש לוודא שבעל העסק מצרף למוצר תעודת אחריות חתומה. אם אין תעודת אחריות, אל תקנו את המוצר. בנוסף, חייבת להיות על המוצר מדבקת אחריות, למקרה שתעודת האחריות תאבד. יש להביא בחשבון את המיקום של בית העסק או של תחנות השירות למקרה של צורך בשירות אם יש בעיות במוצר וכדומה.

במקרה של תקלה או פגם במוצר: פנו אל בעל העסק בדרישה לתיקון המוצר על פי חוק הגנת הצרכן. אם בעל העסק לא מסכים, פנו למועצה לצרכנות.

שאלה:

לפני כשבועיים קנו לי הוריי משחק מחשב שרציתי בו זמן רב. המכשיר והמשחקים הנלווים אליו עלו 180 ש"ח. למרבה האכזבה, אתמול המכשיר התקלקל לי, ולא יכולתי להמשיך ולשחק בו. ניגשתי אתו לחנות כדי שיתקנו לי אותו. הופתעתי מאוד לגלות שאין אחריות על תיקון המכשיר וכי עליי לשלם על התיקון. אפשרות להשמעת הקטע:

"המועצה לצרכנות - תשדיר רדיו"

- כיצד היה אפשר למנוע את המצב המתואר?
- על פי התקנות לשירות לאחר מכירה, מה אפשר לעשות לאחר הרכישה?

דגשים למורה:

- להדגיש לתלמידים את החשיבות של האחריות הצרכנית שלנו לוודא כי אנו מקבלים את מה שמגיע לנו לפי התקנות להגנת הצרכן - תעודת אחריות ומדבקת אחריות. אם בית העסק לא נותן לנו זאת בקנייה מעל 150 ש"ח מומלץ לא לרכוש אצלו.
- להסביר לתלמידים כי אם בית העסק לא מוכן לתקן מכשיר שיש עליי אחריות, זו עבירה על החוק ואפשר להסב את תשומת לב העוסק לכך, או לפנות למועצה לצרכנות.

האותיות הקטנות

כאשר אתם נתקלים בפרסומת למבצע שימו לב לאותיות הקטנות במודעה. יש מפרסמים המציינים באותיות קטנות פרטים חשובים על המבצע, כגון: המבצע כולל רק מוצרים מסוימים, או ההנחה חלה רק על המוצר השני. כדאי לבדוק היטב מה כתוב באותיות הקטנות כדי לוודא שלא מטעים אתכם. כיום קיימות תקנות הקובעות, כי גודלן המזערי של האותיות המופיעות בפרסומת יהיה 30% מגודל האותיות הגדולות ביותר שבפרסומת (כלומר האותיות הגדולות יכולות להיות גדולות מהקטנות פי 3 ולא יותר). דוגמה ליחס נכון ותקין בין האותיות הגדולות לקטנות:

אותיות גדולות
אותיות קטנות

טיפ

שאלה:

- על פי תקנות האותיות הקטנות, מה הבעיות העולות ממודעת הפרסומת הזו לדעתכם?

דגשים למורה:

- במודעת הפרסומת מופיעות כמה עבירות על תקנות האותיות הקטנות:
1. האותיות הקטנות קטנות מהגדולות בהרבה יותר מאשר 30% ולמעשה הן כל כך קטנות שאפשר לפספס אותן. כאן הן מוקפות בסימון אדום, ועדיין קשה מאוד לקרוא אותן. בנוסף הן מופיעות במאונך, בניגוד לשאר הטקסט, דבר המקשה על הקריאה.
 2. באותיות הקטנות מופיעים פרטים חשובים על המבצע: "עד גמר המלאי" ו-"קולקציית 2010 בלבד". כלומר ייתכן שנגיע לחנות, ואז יתברר לנו שנגמר המלאי שבמבצע או שהפריטים שאנחנו מעוניינים בהם, הם מהקולקציה החדשה שאינם כלל במבצע.

מבצעים והנחות

טיפ

מבצעים תמיד מושכים את תשומת לב הצרכן ומפתים מאוד. החוק קובע שעסק יציין אילו מוצרים כלולים במבצע ואילו אינם כלולים, יפריד ביניהם בחנות, וכן יציין את מחירים של המוצרים לאחר ההנחה ולפני ההנחה או את אחוז ההנחה הניתנת. כמו כן, החוק מחייב את העסק להחזיק מלאי סביר (כמות מסוימת של מוצרים שנמצאת במחסן או בחנות) של המוצר שבמבצע, כדי שלא יהיה מצב שהעסק יגיד לצרכן שנגמרו המוצרים שבמבצע. אם מחיר המוצרים לאחר ההנחה גדול מ-50 ש"ח, על העוסק לציין במפורש בפרסום את מספר הפריטים המינימלי המוצע במסגרת המבצע וכן את מספרם המינימלי של הפריטים המוצעים בהנחה מרבית.

שאלה:

מאיה לא יכלה להוריד עיניה מרוב התרגשות מהמודעה שראתה בחנות הסמוכה לביתה: חוג בלט לנערות - מבצע לנרשמות עד סוף החודש: בגד גוף בחצי מחיר (מהמחיר המקורי - 105 ש"ח). מאיה מאוד אהבה לרקוד ומזמן רצתה לקנות בגד גוף, ולכן היא שמחה מאוד על ההזדמנות הזאת. הוריה מיהרו לרשום אותה לחוג, בידיעה שמאיה תזכה ליהנות מהמבצע ותוכל לרכוש בגד גוף חדש בחצי מחיר. כשהגיעה מאיה לחנות לקנות את בגד הגוף שבמבצע, הודיעו לה, להפתעתה, שנגמר כל מלאי 50 בגדי הגוף שהשתתפו במבצע ההרשמה לחוג. מאיה חשה מאוכזבת ומרומה.

- כיצד היה צריך בית העסק לנסח את המודעה בצורה נכונה?
- כיצד לדעתכם המידע החסר במודעה היה משפיע על החלטת מאיה והוריה להירשם לחוג?

דגשים למורה:

- במודעה תקינה היה בית העסק צריך לפרסם כי מלאי בגדי הגוף הוא 50 פריטים. בנוסף, בנוגע לשאלה אם מדובר במלאי סביר - הדבר תלוי בכמות הנרשמים הצפויה לאותו החוג.
- מאיה והוריה יכלו לברר טרם ההרשמה כמה נערות כבר נרשמו לחוג, כדי לדעת אם יהיו זכאים להנחה על בגד הגוף, ורק אז להחליט אם המבצע משתלם להם או לא.
- ייתכן שהיו מחליטים להירשם לחוג בכל מקרה, אבל אז מאיה לא הייתה מרגישה מרומה ומאוכזבת.

תרבות הצריכה

טיפ

בעולם שבו אנו חיים כיום קיים שפע גדול של מוצרים ושירותים, העשויים לשפר ולעזור לנו בחיי היום-יום שלנו. אולם, לשפע מוצרים זה יש גם השלכות נוספות. אחת מהן היא תרבות הצריכה - מושג המתאר את מנהגם של אנשים לרכוש ולצרוך מוצרים רבים יותר מן הדרוש להם. המילה "תרבות" מציינת שלא מדובר באנשים בודדים, אלא בתופעה חברתית רחבה. המושג "תרבות הצריכה" הוא מושג ביקורתי - ביקורת על החברה המודרנית ועל עולם הפרסום המעודדים צריכה של שפע ומגוון של מוצרים שלא בהכרח אנחנו צריכים ומביאים לצריכה מוגזמת ולא מושכלת, שתוצאותיה יכולות להיות הרסניות הן לאדם והן לסביבה.

שאלה:

צפו בסרטון "תרבות הצריכה" וענו:

- המושג "תרבות הצריכה" הוא מושג ביקורתי. על מי הביקורת בסרטון לדעתכם?

דגשים למורה:

- בסרטון מוצגת התופעה של תרבות הצריכה בצורה מוגזמת - רכישה של מוצרים ללא הכרה, שלא בהכרח אנו צריכים. הביקורת העולה מהסרטון היא על הצרכנים שקונים וקונים, נהנים מהקנייה עצמה, בלי מחשבה, בלי בדיקה, בלי שיקול דעת של צרכים, השוואת מחירים וכדומה.
- חשוב להדגיש כי לתרבות הצריכה ישנן השלכות קטלניות על איכות הסביבה ועל כדור הארץ - זיהום, בזבז משאבים, הימנעות ממחזור (כי כל כך קל לקנות חדש).

משימות לפי נושאים

משימת השוואת מחירים - הנחה

עליכם לקבוע מה ההנחה הגבוהה ביותר:
קניית 2 מוצרים שמחיריהם הרגילים 70 ש"ח ו-90 ש"ח, אך בקנייה של שניהם יחד אפשר לקנות את הזול מביניהם (70 ש"ח) בחצי המחיר.
או:
או קניית מוצר שמחירו 130 ש"ח וקבלת מוצר שני באותו מחיר במתנה.

דגשים למורה:

- במקרה הראשון, על המוצר היקר משלמים מחיר מלא (90 ש"ח) ועל השני חצי מחיר (35 ש"ח). סה"כ הקנייה הוא $125=90+35$ ש"ח. החיסכון הוא של 35 ש"ח.
- במקרה השני, קונים מוצר אחד ב-130 ומקבלים מוצר נוסף שווה ערך במתנה. החיסכון הוא 130 ש"ח.
- חשוב להדגיש לילדים שמשנתנה נוסף שצריך לבדוק, מעבר להנחות, הוא צורכי השימוש שלי וכדאיות הקנייה, למשל: האם אני צריך שני מוצרים בדיוק אותו דבר? מה תאריך התוקף של המוצרים? האם ישנם מבצעים נוספים? וכדומה.

משימת השוואת מחירים - מבצע

בשתי חנויות שונות נמכרים חטיפי שוקולד במחירים שונים:
בחנות "ממתקים ונהנים", הנמצאת בקרבת המגורים, מוכרים כל חטיף ב-6 ש"ח.
בחנות "ממלכת הממתקים", הנמצאת במרחק של 5 דקות נסיעה, מוכרים את החטיף הראשון ב-8 ש"ח וכל חבילה נוספת באותה הקנייה ב-5 ש"ח.
ליך ונעמה גרות באותה השכונה.
ליך רוצה לקנות 3 חטיפי שוקולד. באיזו חנות כדאי לה לקנות? נמקו.
נעמה רוצה לקנות 5 חטיפי שוקולד. מה יהיה מחירן בכל אחת מהחנויות?

דגשים למורה:

- בקנייה של 3 חטיפים המחיר בשתי החנויות זהה.
- בקנייה של 5 חטיפים, בחנות "ממלכת הממתקים" יהיה זול יותר לקנות ב-2 ש"ח.
- חשוב להדגיש לילדים כי ישנם שיקולים נוספים שחשוב להפעיל: מה המרחק של כל חנות ממקום המגורים של הבנות (אולי צריך לנסוע לחנות ואז ההנחה לא משתלמת)? האם קיים מלאי של חטיפים שבמבצע? וכדומה.

משימת תכנון הוצאות

בכדי להיות צרכנים נבונים, יש לשלוט בהוצאות ולתכנן אותם מראש. עליכם להכין תכנון הוצאות לשבועיים לדמי כיס בסך 80 ש"ח. אירועים שעליכם לקחת בחשבון:

- הכיתה מתכננת ללכת לסרט, כרטיס עולה 38 ש"ח, פופקורן ושתיה עולים 16 ש"ח.
- אתם מעוניינים לקנות כובע חדש לטיול השנתי העולה 20 ש"ח.
- הוזמנתם למסיבת יום הולדת לחברה/ ואתם רוצים לקנות לווה מתנה.
- ראיתם בחנות בגדים חולצה שמצאה חן בעיניכם, שעולה 80 ש"ח, והיא נמכרת כרגע בהנחה של 30 ש"ח.
- אתם רוצים לחסוך כסף לקנייה של רולרבליידיס העולים 250 ש"ח.

עליכם להחליט ולנמק אילו הוצאות הן הכרחיות לכם ועל אילו תוותרו ומדוע.

דגשים למורה:

- אפשר לתת את הפעילות הזו גם כפעילות אישית.
- הרעיון הוא שהתלמידים יתמודדו עם תקציב מוגבל ויצטרכו לבדוק עם עצמם מה סדרי העדיפויות שלהם, מה שיקולי הקנייה שלהם, מה ההוצאות שהינן הכרחיות מבחינתם ומה לא.
- התלמידים נדרשים להפעיל שיקול דעת ולהתנסות בהתמודדות עם תקציב מוגבל וקבלת החלטות קנייה לפי בחירה וצרכים אישיים, תוך לקיחת האחריות המשתמעת מהן (למשל, לא לקנות כובע לטיול אבל ללכת לסרט עם החברים, או לא לקנות מתנה לחבר אלא להכין משהו בכוחות עצמיים ולחסוך את הכסף הזה לרולרבליידיס - יש לכך השלכות מסוימות שצריך להבין ולהביא בחשבון).

משימת צפייה - החזרת מוצר

צפו בסרטון:

"סרטי הדרכה – החזרת מוצר"

דגשים למורה:

- יש לעצור את הסרטון ב-0:47 שניות ולשאול את התלמידים: מה אפשר לעשות במצב כזה? האם ניתן להחזיר מוצר ולקבל את הכסף בחזרה?
- לאחר ששומעים כמה תשובות שונות אפשר להקרין את המשך הסרטון.

זכויות הצרכן להחזרת מוצר:

- זכותו של בית העסק לקבוע את מדיניות החזרת המוצרים שלו, אך חובתו להציג אותה בשלט ברור וקריא במקום בולט לעין.
- אם אין שלט בחנות, רשאי הקונה להחזיר את המוצר שרכש ולקבל את מלוא כספו חזרה באופן שבו שולם (אם במזומן יקבל מזומן ואם באשראי יקבל זיכוי באשראי).

משימת צפייה - צריכה והסביבה

צפו בסרטון וערכו רשימה של נזקים שיוצרת תרבות הצריכה ודרכים שבהן אפשר למנוע זאת או לצמצם את הנזק.

"דודי האשדודי מציג – צריכה נבונה"

לאחר הצפייה ושמיעת תשובות התלמידים, המורה תרכז את הממצאים מהסרטון בטבלה על הלוח:

יתרונות ושיטות למניעה
של צריכה מוגזמת

חסכון בכסף

הפחתת פסולת הנטמנת בקרקע

מחזור

ניתן להפחית פסולת בכך שלא ניוצר פסולת

לצאת עם רשימת קניות מסודרת מהבית

נזקים הנגרמים

מצריכה מוגזמת

יותר פסולת בעולם

ייצור מוצרי צריכה זרז

הכבד חומרי גלם ואנרגיה

זיהום אוויר ואי

הכבד כסף קניות שאינן נחוצות לנו

דגשים נוספים להעברת המשחק

פעילות סיכום לשיעור הראשון או השני

המורה תסכם את הקוביות שצברה כל קבוצה על הלוח ותכריז על המובילים במשחק.

סקר שוק - משימה לבית

המורה תיתן לתלמידים משימה הביתה שתזכה את הקבוצה שתבצע אותה בצורה היסודית ביותר בשתי קוביות מתנה:
התלמידים יקבלו סל מוצרים ויצטרכו לבחון כמה עולה אותו סל המוצרים בסופרמרקט, במכולת השכונתית, ובאתר אינטרנט ולהכריע היכן כדאי יותר לקנות.

מוצרים שכדאי לכלול בסל הקניות:

גבינה לבנה 5% 250 גר'

לחמנייה

ק"ג עגבניות

משחת שיניים

ק"ג סוכר

שקית שוקו לשתייה

חפיסת שוקולד פרה

למורה: יש לתת לכל קבוצה לבדוק במקום אחר או שכל קבוצה תצטרך להביא סקר מארבעה מקומות שונים.

מהלך מומלץ למשחק לפי הנושאים:

1. רכישה נבונה
2. האותיות הקטנות
3. השוואת מחירים - הנחה
4. תרבות הצריכה
5. משימת תכנון הוצאות
6. סקר שוק - משימת בית
7. מבצעים והנחות
8. החזרת מוצר
9. עסקת מכר מרחוק
10. שירות לאחר מכירה
11. השוואת מחירים 2
12. צריכה והסביבה

פעילות סיכום לשיעור השלישי:

1. בסיום השיעור השלישי המורה תסכם את הנקודות שצברה כל קבוצה על הלוח ותכריז על המנצחים במשחק. אפשר לחלק תעודות לזוכים.
2. שאלון מסכם:
כל תלמיד יקבל דף שאלון מסכם אישי ועליו יענה בכתב, ובסיום יגיש אותו למורה.

דין כיתתי מסכם

להחזיר לתלמידים את השאלונים שמילאו בשיעור הקודם ולבקש מהם להציג את המשפט להשלמה מהשאלון: המורה תכתוב בגדול על הלוח "להיות צרכנים נבונים השומרים על הסביבה" ומסביב את התשובות השונות של התלמידים. לאחר מכן המורה תפתח דיון סביב המשמעויות השונות לצרכנות נבונה שעלו מהתלמידים במטרה לסכם את הנושא ואת מה שנלמד בשיעורים הקודמים.

שאלות לדיון:

1. מה הדבר החשוב ביותר לדעתכם שלמדתם מהמשחק על צרכנות?
2. אילו זכויות יש לנו כצרכנים?
3. ממה אנו צריכים להיזהר כצרכנים?
4. במה יכולה לתרום לנו התנהגות צרכנית נבונה?
5. מה תשנו בהתנהגותכם כצרכנים בעקבות מה שלמדתם במשחק?
6. מהו הקשר בין תרבות הצריכה לבין הסביבה שלנו? ואיך נשמור עליה?
7. כיצד נוכל למנוע מצבים שבהם אנו נפגעים כצרכנים?
8. מה אפשר לעשות כאשר אנו נפגעים כצרכנים?
9. האם תרצו לעזור גם לקרובים לכם לדעת את מה שלמדתם על צרכנות נבונה? למה זה חשוב?

משימת מעורבות צרכנית ואזרחית פעילה

- א. רשמו שלוש תובנות שעלו בדיון "להיות צרכנים נבונים השומרים על הסביבה".
- ב. התלמידים יתבקשו לבחור מסר צרכני מרכזי שירצו להעביר (בקבוצות עבודה).
- ג. על התלמידים להכין כרזה ובה משפט קצר וקליט ובנוסף בתמונה/איור/קריקטורה אחת בלבד, שיעבירו מסר זה לשאר תלמידי בית הספר. יש להנחות את התלמידים לשלב בכרזה את ההיבטים הסביבתיים והמרחביים. למשל: שימוש באריזות רב פעמיות, שימוש באריזות גדולות, מחזור, רשימת קניות, איפה כדאי לקנות - בקניון הגדול או בחנות ליד הבית, השוואת מחירים, מודעות לפרסומות, מבצעים, הנחות וכדומה.

סרטוני העשרה למורה:

1. איך קניונים גורמים לכם לקנות - הסודות נחשפים!
2. תרבות הצריכה

שאלון אישי

להיות צרכן נבון

1. איזה דבר אחד חדש למדת ממשחק הלוח:

.....
.....

2. על מה לדעתך חשוב להקפיד לפני שקונים מוצרים חדשים?

.....
.....

3. מתי עדיף לרכוש מוצר בחנות קרובה למקום המגורים? מתי בחנות רחוקה?
מתי לא כדאי לרכוש מוצר בחנות רחוקה?

.....
.....

3. מה אפשר לעשות כאשר אנו חשים כי נפגעו הזכויות שלנו כצרכנים?

.....
.....

4. איך נפחית את כמות הפסולת הנוצרת בסביבה כתוצאה מקנייה של המוצרים
השונים?

.....
.....

5. השלימו: להיות צרכנים נבונים החושבים על הסביבה - לדעתי זה....

.....
.....